

Nr 325.

Av herr **von Seth m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal.*

I proposition den 5 mars 1943, nr 143, har Kungl. Maj:t framlagt förslag angående en omorganisation av krigsmaktens reservpersonal.

Detta förslag grundar sig på ett av 1942 års reservbefälssakkunniga den 6 november 1942 framlagt betänkande med förslag till förordningar angående personal i arméns, marinens och flygvapnets reserver.

Enligt propositionen skola reservofficerarna och reservunderofficerarna, vilka för närvarande anställas med fullmakt, i stället anställas medelst förordnande för vissa i propositionen angivna tidsperioder, av vilka den första skall upphöra med utgången av det kalenderår, varunder vederbörande uppnått 38 års ålder. Tjänstgöringsskyldigheten i fred, som för närvarande beträffande exempelvis arméns och kustartilleriets reservpersonal upphör med utgången av det år, då vederbörande fyller 42 år, skall för de i reserven kvarstående utsträckas t. o. m. 55:de levnadsåret. Fredstjänstgöringen skall för reservpersonalens flertal omfatta en repetitionsövning om 35 dagar samt en befälsövning om 13 dagar för varje 3-årsperiod. För flottans och flygets personal äro något andra tjänstgöringsperioder föreslagna. Befälkurs skall ej behöva fullgöras efter det år, varunder vederbörande fyller 47 år. För vinnande av kaptensbefordran erfordras enligt förslaget genomgåendet av en särskild s. k. kaptenskurs. Personal som med pensionsrätt avgår från anställning i reserv vid 38 års ålder för att därefter som värnpliktig stå till förfogande för krigs- och beredskaps-tjänstgöring skall genomgå en s. k. omskolningskurs. Såväl kaptens- som omskolningskurserna skola hava en längd av 60 dagar och få fullgöras i stället för vederbörande eljest under en 3-årsperiod åliggande repetitionsövning och befälkurs.

Den sålunda utsträckta tjänstgöringsskyldigheten för reservpersonalen har i avlöningshänseende icke ansetts böra medföra någon annan förbättring än att dylik personal med eget hushåll vid tjänstgöring utom bostadsorten erhåller ett reducerat s. k. reservbefälstraktamente. I fråga om reservbefälspensionerna har den utsträckta tjänstgöringsskyldigheten däremot ansetts böra föranleda vissa förhöjningar, vilka avvägs med hänsyn till den tid vederbörande kvarstår i reserven.

Det sålunda framlagda förslaget torde onekligen innebära åtskilliga förbättringar i jämförelse med den nu gällande organisationen. Emellertid synes

det oss synnerligen tveksamt om detsamma i sin nuvarande form kan vara ägnat att på ett fullt tillfredsställande sätt lösa den för vårt försvar så synnerligen viktiga reservbefälsfrågan. Därtill synas de i förslaget upptagna förmanerna för reservpersonalen vara alltför knappt tillmätta i förhållande till de utökade krav beträffande tjänstgöringsskyldighet m. m. som enligt förslaget ställas på denna personal. För att råda bot härför hava vi ansett oss böra föreslå vissa ändringar i förslaget, varigenom personalens intressen skulle bättre tillgodoses och rekryteringen av för ändamålet lämplig personal lättare säkerställas. De delar av förslaget, i fråga om vilka ändringar i enlighet härmed ifrågasätts, avse i huvudsak

- 1) sättet för anställningen och därmed sammanhörande spörsmål,
- 2) de s. k. kaptenskursernas längd m. m.,
- 3) reservpersonalens löneklassställning och avlöningsförmåner i övrigt,
- 4) rätt till fri sjukvård m. m.

1. *Sättet för anställningen och därmed sammanhörande spörsmål.*

Såsom förut omförmäls skall anställningstiden enligt propositionen indelas i perioder, vid vilkas utgång frågan om vederbörandes kvarstående i reserven skall tagas under omprövning. De sålunda föreslagna bestämmelserna grunda sig på reservbefälssakkunnigas förslag i ämnet. De sakkunniga hava emellertid i detta sammanhang jämväl framhållit, att det vore ett statens intresse, att den som erhållit utbildning såsom reservofficer under en längre tid än vanliga värnpliktiga vore tillgänglig för inkallelser till krigstjänstgöring. De införde därför i sitt förslag den bestämmelsen att i fråga om den som avginge från anställning i reserv efter det han uppfyllt stadgade villkor för erhållande av pension och som icke avstode från sin pensionsrätt, värnpliktslagens stadgande om värnpliktstjänstgöring i tillämpliga delar skulle erhålla motsvarande giltighet t. o. m. det år under vilket vederbörande fyllde 65 år. Denna bestämmelse har nu upptagits i propositionen, varvid dock åldersgränsen satts till 55 år. Härigenom uppnår man visserligen att en reservofficer, som icke kan eller önskar vinna förnyad anställning vid en av de tidigare anställningsperiodernas utgång, likväl står till försvarets disposition för krigstjänstgöring under lika lång tid som enligt hittillsvarande föreskrifter. Å andra sidan torde det vara obestriddigt att bestämmelsen i fråga kommer att medföra allvarliga nackdelar. Den som överväger att vinna anställning i reserven kan icke bortse från möjligheten av att han, mot en måttlig ersättning i form av pension, kan bli skyldig att, ehuru icke längre reservofficer, under väsentlig längre tid än vanliga värnpliktiga men på i övrigt samma villkor som dessa stå till försvarets disposition. Även om han visserligen kan påräkna att bli konstituerad i samma grad som den han senast innehade såsom fast anställd, bli de ekonomiska förmånerna som regel sämre under dylik värnpliktstjänstgöring. Det torde därför vara att förvänta att bestämmelsen i fråga kommer att menligt inverka

på rekryteringen, vilket även framhållits i överbefälhavarens yttrande över förslaget. Enligt vår mening är det med hänsyn härtill lämpligare att man bibehåller den nuvarande ordningen med anställningen medelst fullmakt och liksom hittills låter alla reservofficerare kvarstå i reserven till 65 års ålder. Visserligen kan man då icke efter hand verkställa en utgallring ur vederbörande reserv av mindre lämplig personal. Denna olägenhet kan emellertid motverkas genom att man i övrigt behåller periodindelningen, vilket väl låter sig göra även utan bibehållande av den periodvisa anställningen. Den som under första perioden befinnes mindre lämplig eller som icke vid dess utgång fortsättningsvis önskar fullgöra fredstjänstgöring, befrias från denna skyldighet men får i gengäld åtnöjas med den lägsta pensionen. Den som under nästa period befinnes mindre lämplig eller vid dess slut önskar befrielse från vidare fredstjänstgöring får nöja sig med den näst lägsta pensionen, och så vidare. Med hänsyn till ovan påtalade risker för försämrade rekryteringsmöjligheter synes i varje fall den i värnpliktslagen bestämda tiden för tjänstgöringsskyldighetens upphörande icke böra sättas till senare tidpunkt för f. d. reservofficerare än för andra värnpliktiga. Skola de i propositionen föreslagna anställningsbestämmelserna bibehållas böra därför föreskrifterna om utsträckt tjänstgöringsskyldighet till 55:e levnadsåret för sådana värnpliktiga officerare, som förut varit reservofficerare, under alla förhållanden bortfalla.

2. *De s. k. kaptenskursernas längd m. m.*

Enligt nuvarande reservbefälsförordning erfordras för befordran till kapten bl. a. att vedebörande genomgått en s. k. kaptenskurs om 90 dagar. Chefen för armén hade i sitt i propositionen omförmälda, tidigare förslag i ämnet ansett, att denna kaptenskurs borde kunna fullgöras under en av de ordinarie tjänstgöringsomgångarna på 35 dagar. Propositionen har på denna punkt upptagit 1942 års reservbefälssakkunnigas förslag, enligt vilket den tjänstgöringsskyldighet, som skall fullgöras under en 3-årsperiod, d. v. s. 48 dagar, utbytes med en särskild kaptenskurs om 60 dagar med möjlighet för vederbörande att uppdelas kursen på 2 år. Svårigheterna för icke stats- eller kommunalanställda reservofficerare att två på varandra följande år erhålla 30 dagars ledighet för militärtjänst få icke underskattas. Erfarenheterna från tidigare kaptenskurser hava visat, att åtskilliga av de reservofficerare, som nått mera ansvarsfulla civila befattningar och följaktligen jämväl i regel torde hava ägt goda förutsättningar att väl sköta en kaptensbefattning, icke haft möjlighet att genomgå de speciella kaptenskurserna utan måst avstå från kaptensbefordran. Att så många reservofficerare kvarstått i tjänst trots att dylik befordran icke kunnat påräknas torde till stor del hava berott på, att enligt 1927 års förordning utebliven kaptensbefordran icke medför skyldighet att avgå ur reserven. Helt annorlunda blir det enligt den nu föreslagna förordningen. De reservofficerare, som vid 38 års ålder

icke blivit kaptensbefordrade eller då förvärvat kompetens för sådan befordran, skola avföras ur reserven men kvarstå som värnpliktiga utöver värnpliktstiden med tjänstgöringsskyldighet i krig till 55 års ålder. Det kan med säkerhet förväntas att detta kommer att föranleda många av de reservofficerare, som visserligen äro lämpliga för militärtjänsten men med hänsyn till sin civila gärning icke anse sig kunna offra den tid som erfordras för kaptenskursens genomgående, att i förtid begära avsked ur reserven för att undvika den »prickning», som torde komma att vidlåda ett tvångsvis avförande. Ur dessa synpunkter är propositionen ägnad att ingiva betänkligheter. Ett flertal militära myndigheter hava också gjort erinringar mot kursens längd. Sålunda har överbefälhavaren framhållit att erfarenheter givit vid handen att fullgörandet av så lång tjänstgöring skulle bereda personalen mycket stora svårigheter. Följden skulle sannolikt bli att icke den bästa rekryteringen av kaptens- och fanjunkargraden kunde nås. Kravet på särskild utbildningskurs för befordran borde därför uppges och utbildningen i stället förläggas till den sista tjänstgöringsomgång, som obligatoriskt skulle fullgöras före avslutandet av den första anställningen. Jämväl chefen för armén och arméinspektören hava ansett att kurserna borde inskränkas till 48 dagar men i stället göras obligatoriska för alla.

Under sådana förhållanden synes skäl knappast föreligga för att föreskriva så lång kurstid som 60 dagar. En tid av 48 dagar — motsvarande den vanliga tjänstgöringstiden under en 3-årsperiod — synes vara fullt tillräcklig. Såsom arméinspektören framhållit bör kursen, därest så ur personalens synpunkt visar sig vara önskvärdt, kunna uppdelas på två efter varandra följande år. Då kursens längd därigenom icke skulle komma att överskrida den vanliga obligatoriska tjänstgöringstiden under en 3-årsperiod, synas några betänkligheter icke kunna resas mot att kursens genomgående blir obligatoriskt. Därigenom erhålles bredast möjliga bas för kaptensbefordran. Genom en sådan anordning bortfaller jämväl skälet för anordnande av särskild omskolningskurs för dem, som ej önska eller enligt de föreslagna bestämmelserna ej anses böra genomgå kaptenskurs. En dylik omskolningskurs måste för övrigt enligt vår mening anses vara synnerligen olämplig som alternativ till en kaptenskurs om 60 dagar. De reservofficerare, som frivilligt avstå från kaptenskursens genomgående äro i regel sådana, vilkas civila anställningsförhållanden lägga hinder i vägen härför. De kunna emellertid då lika litet genomgå en omskolningskurs, särskilt icke om denna blir av samma längd som kaptenskursen. Följden skulle endast bli att de reservofficerare, ofta synnerligen dugliga, som icke kunde avstå tid för dessa kurser, skulle tvingas avstå från sin pension. En dylik utsikt måste verka i hög grad avskräckande för eventuella reservofficersaspiranter. Varför en reservofficer, som avgår vid 38 års ålder och alltså ej kan erhålla kaptensbefordran, skulle behöva genomgå en särskild kurs, lärer också vara svårt att förstå och har ej heller föreslagits av någon av de hörda militära myndigheterna. Även om kaptenskursen bibehålles vid den i propositionen föreslagna längden få vi därför bestämt avstyrka införandet av bestämmelser om särskild omskolningskurs.

3. *Reservpersonalens löneklassställning och avlöningsförmåner i övrigt.*

I fråga om reservpersonalens löneklassplacering innebär propositionen icke någon förändring av nu gällande regler. För uppflyttning till högre löneklass avses sålunda alltså skola fordras effektiv tjänstgöring under tre år i den lägre klassen. Propositionen har alltså icke följt vare sig arméchefens förslag att den tid, som erfordrades för uppflyttning till högre löneklass, skulle anses uppnådd efter det vederbörande tillhört den lägre löneklassen under tre år och fullgjort honom under perioden åliggande fredstjänstgöring, eller de sakkunnigas förslag om löneklassuppflyttning efter en tid av sex år i den lägre löneklassen. Föredragande departementschefen har motiverat propositionens ståndpunkt i huvudsak med att reservpersonalens avlöning i princip borde utgå enligt samma grunder som för motsvarande personal på aktiv stat. Emellertid synes det icke kunna bestridas, att — såsom svenska arméns reservofficersförbund i sitt remissyttrande framhållit — ett biträdande av det i propositionen framlagda förslaget kan medföra en menlig inverkan på rekryteringen för framtiden. Det bör härvid beaktas, att, därest propositionen i denna del bifalles, talet om löneklassuppflyttning för reservpersonalen knappast är mera än en fiktion, eftersom reservpersonalen i fredstid endast i sällsynta undantagsfall kommer upp till tre års effektiv tjänstgöring i löneklassen. Även bör hållas i minnet, att den inträdda demokratiseringen av reservofficerskåren medfört, att lönefrågorna fått en helt annan betydelse än de förut hade. Vägande skäl synas därför tala för att bestämmelserna om löneklassuppflyttning utformas i enlighet med arméchefens förslag eller, därest detta av statsfinansiella skäl icke anses möjligt, i allt fall i enlighet med de sakkunnigas mening. Såvitt vi kunna finna skulle en dylik omläggning stå väl överens med departementschefens inledningsvis gjorda uttalande, att reservpersonalen såsom ersättning för sina i jämförelse med det värnpliktiga befälet större förpliktelser måste tillföras bättre ekonomiska förmåner och att, om så icke skedde, en god rekrytering av personalen äventyrades.

Enligt propositionen skall reservpersonal med eget hushåll vid fredstjänstgöring utom bostadsorten erhålla lön efter mantalsskrivningsortens ortsgrupp jämte visst lägre traktamente, s. k. reservbefälstraktamente, medan personal utan eget hushåll skall erhålla avlöning efter förläggningens (tjänstgöringsortens) ortsgrupp men icke åtnjuta traktamentsförmån. Även i denna del innebär propositionen ett frångående av både arméchefens och de sakkunnigas förslag. Arméchefen hade nämligen föreslagit, att tjänstgöringstraktamente skulle utgå till all reservpersonal vid tjänstgöring utom bostadsorten; arméchefen hade för sin del funnit, att ur rättvisesynpunkt någon skillnad icke borde göras mellan personal med samt personal utan eget hushåll, enär hänsyn till berörda förhållande tagits vid reglerandet av traktamenternas storlek. De sakkunniga hade däremot, bl. a. av statsekonomiska skäl, ansett traktamentsfrågan böra bedömas restriktivt och i följd härav föreslagit att traktamente borde

utgå endast till personal med eget hushåll; till denna personal borde emellertid utgå fullt traktamente enligt de för personal å aktiv stat gällande grunderna. Departementschefen har deklarerat som sin principiella ståndpunkt, att reservpersonalen borde kompenseras för de särskilda utgifter, som uppkomma vid tjänstgöring utom bostadsorten. Departementschefen har vidare konstaterat, att dylika utgifter torde uppstå för såväl personal med eget hushåll som annan personal. Slutsatsen av dessa premisser hade enligt vårt förmenande bort bliva, att traktamente skulle utgå till all reservpersonal och att skillnaden i fråga om merkostnader för personal med respektive utan eget hushåll borde komma till uttryck endast i storleken av de traktamenten, som skulle utgå till de olika personalgrupperna. Då vi i enlighet härmed förorda, att traktamente skall utgå till all reservpersonal vid tjänstgöring utom bostadsorten, kunna vi till stöd för denna mening i första hand åberopa rättvisesympunkten; det torde nämligen vara obestriddligt och har för övrigt vitsordats i ett flertal remissyttranden, att tjänstgöringen utom bostadsorten regelmässigt medför särskilda utgifter även för den ogifta personalen bl. a. i form av dubbla hyresutgifter. Men även allmänna synpunkter tala till förmån för den av oss hävdade meningen. Det torde nämligen icke få förbises, att jämväl traktamentsfrågan är av betydande intresse ur synpunkten av en god rekrytering. Vi vilja i detta sammanhang understryka, att de föreslagna avlöningsbestämmelserna kanske i främsta hand få betydelse för tiden efter den nu pågående beredskapstjänstgöringens slut, då man icke längre kan våga räkna med samma offervilja hos personalen som i nu rådande orosläge.

4. *Rätt till fri sjukvård m. m.*

Enligt nu gällande reservbefälsförordning äga officerare och underofficerare i reserven icke rätt till fri sjukvård efter den militära tjänstgöringens slut. Dylik rätt tillkommer däremot underbefäl. Motivet till denna skillnad synes hava varit att förmånen av fri sjukvård icke tillkommer officerare och underofficerare på aktiv stat sedan dessa avslutat sin tjänstgöring. Reservbefälssakkunniga hava beträffande denna fråga anfört följande:

»De sakkunniga kunna för sin del icke finna det skäl bärande, som på sin tid åberopades för att icke låta officerare och underofficerare i reserv komma i åtnjutande av fri sjukvård efter tjänstgöringens slut. Jämförelsen med personal på aktiv stat förefaller här icke vara rättvisande, då ju upphörandet av tjänstgöringen för personal på aktiv stat som regel sker vid tillträde av pension, medan det för reservpersonalen är fråga om ett flertal mitt under annan verksamhet insprängda tjänstgöringsomgångar. Enligt de sakkunnigas mening förefaller det vara rimligt, att den som på grund av sjukdom eller skada, som föranletts av militärtjänstgöringen, under tjänstgöring intagits på sjukvårdsanstalt, skall äga åtnjuta fri sjukvård jämväl efter tjänstgöringens slut, om behovet av anstaltsvård då alltjämt föreligger. De sakkunniga hava därför i förslagen till

reservförordningar upptagit en bestämmelse av nyssnämnda innebörd, därvid dock tiden för åtnjutande av fri sjukvård efter tjänstgöringens slut ansetts böra begränsas till sex månader.»

I propositionen har föreslagits att endast den som vid tjänstgöringens slut redan intagits på sjukvårdsanstalt skall erhålla fortsatt anstaltsvård, dock högst under sex månader. Under dylik anstaltsvård efter tjänstgöringstidens slut skall lön ej utgå utan ersättningen skall regleras enligt olycksfallsförsäkringslagstiftningen.

Enligt vår mening kunna dessa bestämmelser icke anses tillfredsställande för reservpersonalen. Det synes vara rätt och billigt, att denna personal vid oförmåga till arbete på grund av olycksfall i tjänsten eller till följd av i tjänsten ådragen yrkessjukdom e. d. berättigas att erhålla lön och fri sjukvård under viss tid, förslagsvis högst sex månader, efter tjänstgöringens slut, därest vederbörande icke dessförinnan tillfrisknat. Det bör i detta sammanhang erinras om att flera remissinstanser uttalat sig i denna riktning.

Under återopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal måtte besluta de ändringar i Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag, som framgå av vad i det föregående anförts.

Stockholm den 24 mars 1943.

T. G. v. Seth.

Folke Kylling.

Carl Björling.

Ivar Sefve.

Elis Håstad.

I motionens syfte instämmer

Carl Lindberg
i Stockholm.